

Əkbər SSLİOĞLU

Min ilham almıram şeri qəzəldən,
Hər ilqarı təmiz nazlı gözəldən,
Kainat belədir, çünki əzəldən
Bu dünya yaranıb sevenlər üçün.

Oxuculara təqdim olunan bu şeir parçasının müəllifi ruhca, təbiətə müəyyən mənada mənə yaxındır. Baxmayaraq ki, milli mənsubiyyətimiz ayrıdır. Bununla belə, biz eyni ədəbi-bədii ideyalar mühitində tərbiyələnsək də, sosial-tarixi gerçəkliyin sınaq və imtahanlarından birgə keçməmişik. Belə ki, analitik tənqidçi kimi tanınmamışam, halbuki, bir sıra elmi-nəzəri, ədəbi-tənqidi məqalələrim çap olunmuşdur. Təsədüf elə gətirib ki, Əbülfət Mazalı da mərkəzi mətbuatda indiyədək çap olunmamış, yalnız bir sıra seirləri Dağıstanda nəşr olunmuşdur.

Şair var həyatının yaşıl çağında ilk qələm təcrübələrinin çapını görür, şair də var, ömrünün məhz bu olayında yaradıcılıq zirvəsinə yüksəlməklə bəzən ədəbiyyatın inkişafına istiqamət verə bilər. Şair var, ömrünü sənətdə öz-özünü təkrarlamaqla başa vurur, şair də var, bənzərsiz yol seçərək yenidən daha yeni-yeni doğru inkişafda olur, fərdi mənimə məhz bu minvalla təsdiqləyir, hətta bəzən hadisələrin səbəbkarı olmaqla fenomenləşir.

Şair Əbülfət Mazalı bu titullardan tamamilə uzaq olub dağ kultü ilə nəfəslənmiş, dünyanı tanımış, dağ ətirli şeirlər yazmışdır. Bu ətir məzmun və formaca fərqlənən qoşmalarında, gəraylılarında, qəzəllərində, satirik-yumoristik sancmalarında, rübailərində, hətta məhəbbət ruhlu, maarifçilik zəminində doğulmuş yazılarında duyulmaqdadır. Qismətində düşən həyatın 70 ilini arxada qoymuş bu pıranın birdən-birə şeirlərini kitab halında görmək istəyi və onu "Keçidlərdə izim var" adlandırması səbəbi həm qeyd etdiyimiz dağ kultuna inancla, həm də zaman və sosial durum və bunların estetik dərkilə, eyni zamanda insanın bitib tükənməyən əməllərinin; sevgi nifrətinin fəzilət və qəbahətlərinin müasirlərinin və gələcək nəsillərin mühakiməsinə vermək yangısıyla, nəhayət, şair Əbülfət adlı düşünən və düşündürən narahat insanın varlığının təsdiqi ilə bağlıdır.

Poetik "mən" in özünə qarşı bu ultimatumu yuxarıdakı fikrin təsdiqi, yekunu və nəticəsi kimi çox önəmlidir. Hazırda yaşadığı Göyçayda onu şair olaraq heç kim tanımır, bir kimsə ona şair Əbülfət deməyib. Yalnız yaxın dostları, qohum-əqrabaları onu hal əhli-şair adlandırbılar. Onlar yanılmayıb, çünki Əbülfət ta gənclik illərindən bu günədək el sənətkarları aşığı kimi Azərbaycanın təbii gözəlliklərindən ilham ala-ala, onun bu günü, sabahı üçün narahatçılıq keçirməklə və yaşantısını şeirlərinə gətirməklə yazıb-yaratmışdır. Onun ləzgi dilində nə qədər əsər yaratdığını görmə-

mişik. (Özünün dediyinə görə, 700 vərəqəyə yaxın şeiri var). Lakin şeirləri ilə tanışlıq nəticəsində deyə bilərik ki, o, el aşığı kimi dilimizin ahəngdar söz xəzinəsindən şirin-şəkər, incə-incə biçimli söz və izafət birləşmələrini ustalıqla seçərək şeirlərinə gətirmiş, onların əsasında özü yeni metaforik deyimlər yaratmağa təşəbbüs göstərmişdir. O, hər şeydən öncə şeirlərində düzlüyə can atan, maarifçiliyi sevib təbliğ edən, M.Araz kimi dağlara anam, atam söyləyən, Vaqif tək klassik şeir ənənələrinə söykənən, canlı xalq və Ələsgər şeri örnəklərinin bir sıra formalarında, çox rəngarəng mövzularda qələmini sınamış və deyə bilərik ki, bu sınaqdan üzü ağ çıxmağa nail olmuş bir şairdir. Bu şeirlərdə müasir həyatı müşahidələr həm müsbət planda, həm də satirik üslubda linza işığına gətirilir və oxucu fikrində müəyyən təəssürlər doğurur. Şairin fərdi ünvanlara yönəlməmiş, şəxsi münasibətlərə, ailə-məişət məsələlərinə həsr edilmiş şeirləri də vardır. O, bu şeirlərin bəzilərində ümumiləşdirməyə təşəbbüs göstərmiş və buna nail olmuşdur.

Klassik sufi şairlərinin yaradıcılığında həm maddi, həm ilahi, həm də dünyəvi eşq anlayışları paralel şəkildə reallaşmışdır. Həmin şairlərə görə dünyəvi məhəbbət keçicidir, son məqsəd isə yalnız ilahi məhəbbətdir. Onların bəzilərində maddi eşq duyğusu müəyyən hallarda üstünlük təşkil edirdi. Məsələn, Füzuli kimi dahi bir sənətkar ilahi və dünyəvi məhəbbət duyğularını elə vəhdətdə

yən qədər razılıq doğura bilir. Bu ona görə belədir ki, onun xalq şeri, aşiq sənəti, ümumən, poeziya haqqında nəzəri biliyi məhduddur. Lakin istedad çox şeyi həll edə bilir. Aşıqların tökü bədahətən, şaqraq dağ şələləsi tək axıb gəlir, şairlər isə yerin dərin qatlarından artesian quyusunun çıxarılması kimi zəhmətin hesabına əsl sənət nümunəsi yarada bilirlər. Bu nöqteyi-nəzərdən şair Əbülfət ustad aşığılarımızla, böyük şairlərimizlə eyniləşdirmək fikrindən tamamilə uzağıq. Lakin mütləq çözməliyi ki, onun milliyyətə ləzgi olmasına baxmayaraq, sanki xalq danışıq dilinin ən lətif, incə nümunələrin, poetik məvhumların toplandığı bir şeir süfrəsinə dilə yatımlı, yaddaqalan, ahəngdar şeirlər töhfə verməsi isə, həqiqətən, təqdirəlayiq hadisədir. Əminliklə deyə bilərik ki, Əbülfət daşdığı missiyanı bundan sonra da ləyaqət və şərəflə davam və inkişaf etdirəcəkdir. İnanırıq ki, o öz auditoriyasını, oxucularını tapacaqdır. Şair şeirlərinin canlı və həyatı alınması üçün ümumişlək bədii təyinlərlə yanaşı, subyektiv fərdi təyinlər-epitetlər də yaradaraq özünün xərdi dəsti-xəttinin gerçək olmasına möhür vurmuşdur; xalq şeirinin poetik sistemində uyğun olan məcazların bir sıra növlərindən istifadə etməsi, xüsusən məcazi epitetlərdə özünün orijinal deyimlərini yaratması bir daha fikrimizi təsdiqləyir: "xumar göz", "mərmər sinə", "bəyaz sinə", "şahmar zülf", "zülf kəmənd", "incə bel", "bəyaz gərdan", "qəmzəsi qan", "dəli ceyran", "süzgün

müəllif fikrinin məğzinə də kölgə salır. Bu hal nəinki söz və izafətlərdə, həmçinin, bütün misralarda təkrar olunaraq poetik fikrin təsir miqyasını azaldır. Axı şeirin bədii sığloluğu, yaratdığı heyranət və heyranlıq birbaşa onun bədiiyi, təsvir və ifadə vasitələrinin məqamlı zənginliyi ilə bağlıdır. Təkrar olunmaz, gözlənilməz təzə güllərin zərifliyi Əbülfət şeirlərinin bir qismində öz ifadəsini zəif tapmışdır. Təəssüf ki, bu acı həqiqətdən qaçmaq mümkün deyil.

Əlamətdardır ki, şair şeirlərini rəngarəng ölçülərdə, forma və şəkillərdə ifadə etmişdir. Və yaxşılar olsun ki, bu şeirlərin ahəngdarlığına, qaynar ritminə, məzmun gözəlliyinə, aşılana fikrin zəruriliyinə ciddi xələl gətirməyib. Bununla belə istər xalq şeirinin, istərsə də aşiq şeirinin öz poetik tələbləri, forma xüsusiyyətləri vardır ki, onlar nəzərə alınmalıdır. Bu nöqteyi-nəzərdən şair şeirlərini poetik forma baxımından qruplaşdırma-yıb. Ola bilsin ki, bu, onun Azərbaycan xalq şeri və aşiq şeri formalarının heç də hamısının quruluş xüsusiyyəti ilə tanış olmaması ilə bağlıdır. Diqqət çatdıraraq ki, misraların sayı 5 olub, aaaab, vvvb... şəklində qafiyələnən şeir forması müxəmməs hesab olunur. Əbülfətin "Getməmiş" müxəmməsi isə aaaabb, vvbbb... qafiyə sistemindədir. Eyni zamanda müxəmməs 15 hecalı olduğu halda, həmin şeir 11 hecalıdır. "Məktəbli illərim" şeiri 7 hecalı olub, a,b,a,b,vvva qafiyə sistemindədir. Bəs əslində necə, gəraylı 7 hecalıdır. "Kişinin" şeirinin 1-

YAZDIM Kİ, İZİM QALA

Əbülfət Mazalı. "Keçidlərdə izim qaldı". "Sabah", Bakı - 2002"

ifadə etmişdir ki, onların hər hansı birinə üstünlük vermək çətindir. Bu baxımdan dünyəvi məhəbbəti ön plana çəkən M.P.Vaqif Füzuli tilsimini qırdı və bu örnəkdən aşığılarımız da faydalandı. Onların yaradıcılığında el gözəllərinin dünyəviləşmiş real, canlı təsviri o qədər emosional, güclü və təsirlidir ki, naz-qəmzələri etibarilə sanki bizimlə danışır, əxlaqi keyfiyyətləri baxımdan isə müasir qadınlarımızın mənsəbiyyat göstəricisinə çevrilirlər. Qeyd olunanların eyni səviyyədə Əbülfət şeirinə aidiyyəti vardır, çünki onun müxtəlif formalarda çoxlu məhəbbət şeirləri vardır. Həmin şeirlərdəki gözəllər o qədər həyatidirlər ki, sanki onların min işvəli nazı poetik qəhrəmana deyil, sənətin özünə qarşıdır... Bəli Əbülfət Mazalı şeirində natura qarışıq görünür, bu natura Vaqifdə də vardır. Aşiq Ələsgər, Molla Cümə, Aşiq Alı, Aşiq Hüseyn Şəmkirli, Xəyyat Mirzə kimi onlarla aşığıların irsində də gürünməkdədir. Budur Ə.Mazalı yazır:

Əbülfəti yıxdın - sürü,
Amma insaf et, ay hürü,
Bir balaca sözdən ötrü
Çəkmə məni dağa dedim.
Yaxud:
Ünvanımı yaz söylədi,
Elçilərin varmı dedi,
Gözün süzüb naz eylədi
Dərdimi tez bildi bu qız.
Və yaxud:
Dözümlü ol hədd-buluğa çatınca,
Şamamanı dərməlisən solunca.

Ta o gözəl sənə gəlin olunca,
Gecə-gündüz sorağında gəzərsən.
Nümunələrdəki natural şuxluq, səmi-eyham həqiqətən təbiidir, həyatidir. Əbülfət bu cür deyimlərində ustad aşığıların tökdüklərini sanki həssaslıqla dən-ləyib çinədanına yığmışdır.

- Şairin bu qəbildən olan şeirləri səs seçimi, söz düzümü, bir sözlə, poetik sintaksis» alliterastik eşidim baxımından klassik aşığılarımızla müqayisədə müəy-

baxış", "nazlı nigar", "evlər yıxan", "şir-dil", və s. onlarca ümumişlək epitetlərlə yanaşı, o, "tunc sinə", "xurmayı qız", "vurgun baxış", "ağ gözəl", "cüt ulduz baxışlar", "cüt yağ-gözlər", "gözün məstlik davası", "pünhan əsər", "üsyən edən eşq", "ədəbi deyim", "eşqi dərin gözəl", "bəd gözlər", "pası silinmiş söhbət", və s. fərdi situativ epitetlər yaratmışdır. Bunlar bütövlükdə şairin söz boxcasının əlvan naxışları kimi ruhu təzələyir.

Şair Əbülfət söz əhli olmaqla yanaşı, gözəl musiqi duyumuna malikdir. O, nəfəsli musiqi alətlərində muğamlarımıza böyük maraq və sevgisini ifadə etdiyi kimi, onu şeirlərində də gətirmişdir.

Zabulu, seğahi hər an dinlərkən,
Kini, küdrəti unuduram mən.
Əlimdən silahı ataram yerə
Üstümə muğamla gələrsə düşmən.

Bütün söylənilənlərlə yanaşı, şairin şeirləri arasında gəncliyin hərbi vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasına çağırış, dini sektalar arasına siyasi dəlallıq salan bəzi din xadimlərinin ifşası, erməni işğalına qarşı mübarizəyə çağırış və s. motivlər maraqlı doğurmaqla əhəmiyyətli. Onun satirik şeirlərində də yumoristik gülüşün miqyası, təsir gücü az deyil.

70 yaşlı şairin bu uğurları ilə yanaşı, üstündən ötləsi mümkün olmayan, şeirlərinə kölgə salan elə məqamlar vardır ki, onları üstündən sükutla keçmək mümkün deyil.

Şeirin məzmun və ideyası, mövzusu nə qədər aktual, bəşəri olsa belə, bədii-likdən mərhumdursa, oxunmayacaq; bu, izahata ehtiyacı olmayan bir aksiomdur. Bu cəhətdən Əbülfətin bir sıra şeirlərində fikrin metoforik təbiəti görünür, bəzilərdə isə öz ifadəsini nümunəvi şəkildə tapa bilməyib.

Ə.Mazalının şeirlərində bir sıra sözlərin misralarda həqiqi yerini tapa bilməməsi ahəngdarlığı pozmaqla bərabər,

ci bəndi 4, sonrakılar isə 10 misradan ibarət olmaqla 8 hecalıdır. Qafiyə bölgüsü abvbqvbllcc... şəklindədir. Bu şeirə formaca hansı adı vermək olar? "Anbar müdiri" 5 misradan ibarət olub, 15 hecalıdır. Qafiyə bölgüsü abvbb,vvva... qəlibindədir. Şeir nə müxəmməs, nə mü-səddəs, nə fərkiyənd, nə də təcribənddir. Yaxud "Səndən ötrü" şeiri 7 hecalıdır. Burada qafiyə isə a a a b a b v, d d d a a v... qəlibindədir. İndi buna hansı şeir növü, yaxud şəkil deyək? Şairin yaradıcılığında müşahidə olunan bu cəhətlər balıqçı və mərasim nəğmələri, nəqarətli mahnıların, eləcə də meyxanələrin poetik formalarına uyğun gəlir. Bunlara baxmayaraq o, qoşmanın, gəraylının, rübainin, qəzəlin xəyal oynadan, düşündürən xoş ovqat bəxş edən gözəl nümunələrini yarada bilmişdir.

Könül, təbiəti yaxından dindir,
Ömrünü onunla güldür, sevindir.
Məni gənc saxlayan hər an, ey vətən,
Xalqa məhəbbətim, sənə sevgimdir.
* * *

Məni valeh etməz hər dəbdə paltar
İnsanın təbii gözəlliyi var.
Ancaq səliqəli, adi geyimlə
Sadə görünənlər daha xoş olar.

Forma və məzmun asanlıqla dikte edir ki, bu nümunələr rübaidir: xalqa bağlılıq və insan gözəlliyinin estetik dərkə də burada ürək açandır. Əbülfət Mazalının qəzəllərinin də əksəriyyəti beləcə oxunaqlıdır; forma, ifadə baxımından həm klassik ənənələri özündə saxlayır, həm də müasir həyatda nəfəsləşir.

Şeirlərinin böyük əksəriyyətində həyatın canlı nəfəsi ürəkəçən forma və şəkillərdə əks olunduğuna görə, həyat eşqi, qurub-yaratmaq həsrəti Əbülfət müəllimi (uzun illər hərbi təlim müəllimi olmuşdur) hələ də tərk etməyib, bu günümüzlə səsleşən şeirləri bunu təsdiq edir. Şair ürəyi hələ də narahatdır. Bu narahat ömür yaşantısı, elə güman edirik ki, onu hələ də tərk etməyəcək, yeni-yeni